

Een Hollander op blote voeten

Jacob Haafner

Een Hollander op blote voeten

*De eerste antikoloniale aanklacht in
de Nederlandse literatuur*

Hertaald en ingeleid door
Thomas Rosenboom

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2025

Een Hollander op blote voeten verscheen eerder als *Exotische liefde*
(Athenaeum—Polak & Van Gennep, 2011).

Copyright samenstelling © 2011 Erica van Boven en Olf Praamstra
Copyright hertaling en voorwoord © 2011, 2025 Thomas Rosenboom
Voor overname kunt u zich wenden tot Em. Querido's Uitgeverij bv,
Weteringschans 259, 1017 xj Amsterdam.

Omslag Frederik de Wal
Omslagbeeld gravure Reinier Vinkeles, uit *Reize in eenen palanquin*,
vervaardigd naar een tekening van Jacob Haafner, 1808
Foto auteur Lionne Hietberg
Kaart Yde Bouma

ISBN 978 90 253 1866 6 / NUR 320
www.querido.nl

Inhoud

Voorwoord

7

Een Hollander op blote voeten

25

Verantwoording

283

Voorwoord

Toen mij in 2010 gevraagd werd werk van de onbekende achttiende-eeuwse schrijver Jacob Haafner te hertalen in modern Nederlands, was het huidige debat over het koloniale verleden van westerse landen nog niet geopend. Bovendien, wie was die Haafner eigenlijk? Ik had nog nooit van hem gehoord. En kon ik dat oude Nederlands van hem eigenlijk wel begrijpen? Niet veel later kreeg ik de oorspronkelijke werken van Haafner integraal toegestuurd, in de jaren negentig van de vorige eeuw in drie dikke delen heruitgegeven door de Linschoten-Vereeniging en bezorgd door de heren De Moor en Van der Velde. Het ‘achttiende-eeuws’ viel best te begrijpen, als je er maar lang genoeg naar keek. Ik leerde Haafner kennen als een man die het grootste deel van zijn leven, de tweede helft van de achttiende eeuw, in koloniaal India heeft doorgebracht, en daar in het eerste decennium van de negentiende eeuw, terug in Amsterdam, diverse boeken over heeft geschreven. Daarin komt hij naar voren als de felste en meest radicale antikolonialist uit de Nederlandse letterkunde.

Maar wacht eens even: was dat niet Multatuli? Die nam het toch als eerste op voor ‘de arme Javaan’? Daar is hij toch niet voor niets zo beroemd mee geworden?

Dat zullen we nog eens gaan bezien. Het gaat hier om iemand die Multatuli in meerdere opzichten naar de kroon kan steken – maar dan moet Haafner wel eerst herontdekt worden. Die herontdekking is natuurlijk het doel van de herta-

ling. Omdat de kennismaking met Haafner mij zo goed beviel, nam ik de hertaalopdracht met graagte aan, maar thans zie ik in het licht van de huidige discussie alle reden om de hertaling opnieuw te moderniseren.

Wie een schrijver wil introduceren moet het over zijn werk hebben, maar je kunt niet over Jacob Haafners boeken spreken zonder het tegelijk over zijn levensloop te hebben – die boeken zijn namelijk reisverhalen, en omdat Haafner vrijwel zijn hele leven op reis was vormen ze alle tezamen in feite zijn autobiografie. De levensloop in het kort dan, opgemaakt uit die autobiografie.

Jacob Haafner werd in 1754 geboren in Duitsland. Toen hij acht was verhuisde het Duitse gezin van Emden, waar de medische praktijk van vader Haafner niet wilde floreren, naar Amsterdam. Maar, in de woorden van de schrijver, ‘als vreemdeling zonder vrienden of voorspraak, en voorwerp van de afgunst van zijn concurrenten’ kon dokter Haafner zijn Amsterdamse praktijk ook niet tot bloei brengen, zodat hij na een paar jaar maar als scheepsarts aanmonsterde bij de *vo*c. Ter ontlasting van zijn vrouw, die met twee jongere kinderen achterbleef, nam hij zijn oudste, toen net twaalf geworden zoon Jacob mee naar ‘de Oost’.

Maar vlak voor Kaap de Goede Hoop overlijdt vader Haafner; totaal overstuur wordt Jacob in Kaapstad opgevangen door de heer De Rijk, die de eerste vaderfiguur voor hem zal zijn – er zullen er nog vele volgen; het is pijnlijk te zien hoe Jacob tot in zijn dertiger jaren telkens weer nieuwe vaderfiguren zoekt en vindt, en voortdurend zijn uiterste best doet een ‘goede zoon’ te zijn om hun vaderlijke liefde te winnen en zich die waard te tonen.

Twee zorgeloze en ledige jaren verstrijken, dan vindt de heer Rijswijk dat Jacob vooruit moet in het leven en stuurt hij hem met een aanbevelingsbrief voor vicecommandeur Van den Burg naar Batavia.

Van den Burg wordt de tweede vaderfiguur voor Jacob; hij

neemt hem in huis als huisonderwijzer voor zijn kinderen, maar dat verblijf wordt geen succes, door toedoen van de overspelige vrouw des huizes. Mevrouw Van den Burg had muziekmeester Vonk namelijk niet alleen aangenomen als haar pianoleraar, maar spoedig ook als haar minnaar, wat Jacob ontdekte toen hij een keer onverwacht haar kamer binnenkwam en haar daar aantrof in de armen van Vonk. Naast het pianospel en het overspel had mevrouw nog een andere liefhebberij. Daarover krijgt u nu iets te horen in de woorden van Haafner zelf:

Mevrouw Van den Burg was een secreet dat er een barbaars genoeg in schiep haar huisbedienden om het geringste ‘vergrijp’ streng te straffen en zelf bij die straoefening aanwezig te zijn. Het was haar meest geliefkoosde tijdverdrijf om op vrijdagavond de rekening, zoals zij het zelf noemde, op te maken, om die de volgende dag te kunnen vereffenen. Zij hield elke zaterdag zitting, want het lukte haar in een week tijd altijd veel overtredingen te constateren, de een nog meer gezocht dan de ander. Daarom waren er altijd voldoende bedienden die ze kon vonnissen. In één woord: zij speelde heultje, zoals de kinderen het zeggen. Het was haar zwak en, buiten de muzieklessen met Vonk, haar enig genoeg, de goede ziel!

Het is duidelijk dat Haafner zijn afschuw hier nog op een ironische toon tot uiting brengt. Dat verandert volledig als het in het vervolg te erg wordt:

Op zaterdagochtenden weergalmde het huis al vroeg van het klaaggezing van de arme knechten, die uit de misnoegde blikken van hun beulin in de afgelopen week vrezen moesten dat zeer binnenkort de gespleten rieten hun vel uiteen zouden rijten. Ja, lezer! Deze tijgerin liet de rieten die zij voor haar straoefening gebruikte in vieren splijten, waardoor die, wanneer ze op de naakte lichamen van de arme schepsels neerdaalden, de huid bijeen klemde en afscheurde.

En dan wordt het nog erger:

Wanneer, zoals in dit huis dikwijls gebeurde en bepaald niet ongebruikelijk was, de knecht gedwongen wordt zijn eigen vrouw, waar hij soms kinderen bij had, tot bloedens toe te geselen, of haar in zwangere staat onder zijn slagen luid gillend om genade hoort smeken, wiens gemoed wordt dan niet met afgrijzen vervuld? Wie kan het deze mensen dan nog kwalijk nemen of zich erover verwonderen wanneer zij ten langen leste, door woede en wanhoop gegrepen, en in een roes van opium, besluiten om zich door zelfmoord uit hun lijden te verlossen, nadat ze eerst hun rechtmatige wraaklust op hun witte tirannen hebben gekoeld?

Witte tirannen – de term zal nog vaak terugkeren.

Mevrouw Van den Burg is intussen niet meer zo gelukkig met de jonge huisonderwijzer, die haar ieder ogenblik zou kunnen verraden, en om zijn vertrek te bewerkstelligen maakt zij Jacob net zo lang zwart in de ogen van haar man tot die besluit hem weg te sturen. Jacob keert terug naar Amsterdam en zijn moeder.

Na een lange, hachelijke zeereis vol ontberingen (Haafner is zo iemand die niet sloop kan gaan zonder dat het schip lek blijkt of het binnen de kortste keren begint te stormen) bereikt hij Amsterdam, waar hij, na een afwezigheid van vijf jaar, hij is nu zestien, zijn moeder in zeer behoeftige omstandigheden terugvindt. Hij verheugt zich erop haar met zijn gage te ondersteunen, maar wanneer hij die heeft opgehaald wordt hij op straat aangesproken door de welgestelde koopman Hilkes – de volgende vaderfiguur. Nadat hij hem zijn verhaal heeft verteld stelt Hilkes voor zijn geld in bewaring te nemen en hem een vak naar keuze te laten leren. Jacob stemt toe, kiest voor het teken- en schildersvak, en gaat terug naar zijn moeder. Zodra zij hoort dat hij zijn geld bij een vreemde heeft achtergelaten ontsteekt ze in een onbedaarlijke razernij:

ze vervloekt Jacob en stuurt hem weg, waarmee de jongen, na zijn vader, nu in zekere zin ook zijn moeder kwijt is. Zijn leven lang zal Haafner zich verwijten dat hij zijn geld niet als een goede zoon aan zijn moeder heeft afgedragen, hoe verstandig het ook was om het Hilkes in beheer te geven, die hem in de kost doet bij een koster en in de leer bij de beroemde graveur Reinier Vinkeles. Na een jaar merkt Jacob, innig aangeraakt door de tropen, dat hij daar naar terug wil. Hij monstert aan op een voc-schip, tracht zich nog te verzoenen met zijn hysterische moeder, en vertrekt.

Na de nodige stormen, een langdurig ziekenhuisverblijf te Batavia en een laatste oversteek onder kapitein Koelbier bereikt hij de Nederlandse handelspost Nagapatnam op de kust van India. Dadelijk na aankomst stelt Haafner op verzoek van de inheemse matrozen, die zwaar hebben geleden onder diens onverzadigbare sadisme, een klaagschrift op tegen de kapitein. In de corrupte wereld van de Nederlanders in India leidde dat niet tot vervolging, maar wel viel Haafners schrijfkunst zodanig op dat hij een aanstelling als jongste klerk kreeg aangeboden.

Negen jaar lang blijft hij in dienst van de voc te Nagapatnam, dan neemt hij ontslag en vestigt hij zich als vrijburger, handelaar en particulier boekhouder in Sadras, een paar dorpen verder. Het wordt de gelukkigste periode van zijn leven – tot de Engelsen na twee jaar een einde aan de idylle maken door de plaats in te nemen, te verwoesten, en de Nederlanders als krijgsgevangenen naar Madras af te voeren. Haafner schiet de voc duizend pagoden voor ter betaling van de soldij (daarbij moet hij op last van de Engelsen zijn handelswaar achterlaten) en zo komt hij niet erg bemiddeld aan in Madras.

Op dat moment, het is 1781, heerst er een verschrikkelijke hongersnood in de stad, waarvoor Haafner de Engelse machthebbers verantwoordelijk stelt. Door een proviandvloot moedwillig niet te laten lossen vóór een naderende orkaan losbarst, verdwijnt alle aangevoerde rijst in de golven,

zodat de Engelsen de rijst uit hun pakhuizen tegen ongehoorde woekerprijzen kunnen blijven verkopen.

Haafner kan vrij wonen en zich vrij bewegen in de ommuurde en door een inheemse krijgshoofd belegerde stad, maar mag die niet verlaten. Zelf kan hij nog voldoende eten kopen, ook voor de weduwe van een vriend en haar knappe dochter Anna, een vijftienjarige van gemengd bloed, maar op straat sterft de bevolking onder ondraaglijke pijnen de hongerdood. De lijken liggen er boven op elkaar terwijl de Engelsen een paar meter hoger op hun balkons staan te schransen, te drinken en te lachen met hun minnaressen. Haafners gedurig toenemende haat voor de Engelsen bereikt hier zijn hoogtepunt, net als de uiterst bewogen stijl waarin hij het door hen veroorzaakte lijden beschrijft. Dat gaat bijvoorbeeld zo, als hij onderweg is naar een vriend:

Om mijn weg naar zijn huis te bekorten sloeg ik een smal, onbewoond straatje in. Na een paar passen kwam mij een afgrijselijke stank tegemoet; mogelijk was men de laatste dagen vergeten de lijken uit deze steeg op te ruimen – daar lagen er drie bij elkaar, halfvergaan al. Terwijl ik bijna flauwviel haastte ik mij om erdoor te komen, maar toen zag ik opeens een vrouw, mager als een geraamte, achter een ingevallen muur zitten. Naast haar lag het lijk van een man, en in allebei haar handen hield ze een dode zuigeling. Het volgende moment – ik kan er niet zonder te huiveren aan terugdenken – zag ik haar de bebloede tanden in een van de lichaampjes slaan en het weinige vlees losscheuren van de tedere leden. Mijn haar rees overeind, ik voelde mijn knieën onder mij wegzinken, en met moeite bereikte ik het huis van mijn vriend, waar ik prompt op de grond viel en het bewustzijn verloor.

Na een jaar weet Haafner met de weduwe en haar dochter per schip uit de stad te ontsnappen. De moeder neemt afscheid om haar familie op te zoeken en beveelt haar dochter aan in

de zorgen van Haafner, die dolgelukkig met de knappe Anna verder reist naar het eiland Sri Lanka (destijds Ceylon). Na een opnieuw zeer hachelijke oversteek bereiken ze uitgehongerd en uitgedroogd de kust, waar ze water en voedsel vinden, en zich dan voor het eerst aan elkaar geven: 'O onvergetelijke nacht! Ik vergat al mijn plannen en voornemens, alle doorsta-
ne angsten en hopeloze vooruitzichten, en ook mijn vrienden en vaderland – ik vergat alles, in de armen van Anna.'

Het geluk kan niet op voor Haafner, door de liefde, en ook doordat hij op Sri Lanka iemand ontmoet die hij nog uit Nagapatnam kent: de oude heer Templijn – 'hij en zijn vrouw beminde mij als hun zoon', schrijft hij. Zelfs nu hij een vriendin heeft is hij blij opnieuw een vaderfiguur gevonden te hebben. Samen met Anna betreft hij het tuinhuis van Templijn, samen met Anna speelt hij tikkertje en verstopperje in de boomgaarden, samen met Anna baadt hij zich 's ochtends in een vijver en wandelt hij 's avonds over het strand. Maar dan verliest hij plotseling een aanmerkelijk deel van zijn geld en verlaat Anna hem voor een rijke koopman. Om haar te vergeten en zijn gebroken hart te laten genezen, een ernstige wond immers, verlaat hij Sri Lanka en gaat hij naar Calcutta, de hoofdplaats van de Engelsen in Bengalen.

Wanneer Haafner daar na een lange reis aankomt is hij vrijwel berooid. In zijn zoektocht naar werk vraagt hij overal belet, en uiteindelijk, wanneer de wanhoop hem al bevangen heeft, is het de heer Fowke, de voormalige Engelse gouverneur van Bengalen en thans juwelenhandelaar, die hem in dienst neemt als boekhouder. De heer Fowke raakt bijzonder op Haafner gesteld, ze delen een grote liefde voor muziek en bezoeken samen talloze muziekkavonden in de voornaamste huizen van Calcutta. Twee jaar zal Haafner aan de zijde van deze nieuwe vaderfiguur doorbrengen. In deze periode weet hij met allerhande handel voor eigen rekening een kapitaal op te bouwen dat hem van een onbezorgde oude dag in Amsterdam moet verzekeren – op het laatst biedt Fowke hem

zelfs aan partner te worden in zijn juwelenhandel. Maar dat valt verkeerd bij de zoon van Fowke, die vindt dat Haafner te veel invloed op zijn vader krijgt. Inmiddels was Haafners stille verdriet Fowke niet ontgaan, en vaderlijk had hij hem aangeraden om zijn zinnen te verzetten door een zakenreis zuidwaarts langs de kust van Coromandel te ondernemen. Wanneer Haafner de jaloezie van Fowkes zoon bemerkt, begrijpt hij dat zijn positie onhoudbaar zal worden en besluit hij de laatste raad van zijn weldoener op te volgen – hij vertrekt uit Calcutta zonder afscheid van Fowke te nemen, met een schip vol handelswaar en een hart vol pijn.

De reis langs de kust van Coromandel onderneemt Haafner per palankijn, dat wil zeggen in een draagbed dat door vier man* gedragen wordt, terwijl er nog vier andere meelopen ter aflossing en met de bagage. Onderweg maakt hij de wonderlijkste avonturen mee, bezichtigt hij vele tempels en processies en ontmoet hij, begin dertig nu, een jonge Indiase danseres die zijn vriendin zal worden, Mamia.

Omdat Haafner reist als een grote heer wordt hij in de dorpen die hij aandoet regelmatig verwelkomd door dansgroepen, zo ook een keer door de groep van Mamia. Hij is erg onder de indruk van het bekoorlijke, ongeveer zestienjarige meisje en wisselt blikken met haar uit. Maar wanneer zij hem die nacht – hij ligt al in zijn palankijn te slapen – door de oude leidster van de groep een betelblad laat overhandigen ten teken van haar genegenheid, houdt hij de oude vrouw voor een koppelaarster, denkt aan betaalde liefde en stuurt de liefdesbetel misprijzend terug. De volgende ochtend krijgt hij al spijt van zijn kwetsende afwijzing, en vanaf dat moment verandert zijn reis in een verliefde zoektocht: in

*Haafner beschrijft hen doorgaans als 'koelies', vermoedelijk afstammend van het Hindiwoord 'kuli', in de betekenis van dagwerker. Omdat de term tegenwoordig een pejoratieve betekenis heeft gekregen, is die in de tekst aangepast, veelal met 'drager'.

elk dorp zoekt hij de dansgroep van Mamia. Wanneer hij haar eindelijk terugvindt blijkt de wederzijdse liefde groot en zuiver.

Ze trekken naar Madras, waar hij een huisje voor haar huurt, waar ze zich 's ochtends baden in een vijver en waar ze samen dromen van een teruggetrokken leven ergens in een lieflijk dorp. Eerst moet hij echter nog voor zaken verder naar het zuiden.

Op de avond voor zijn vertrek nemen ze teder afscheid van elkaar. Maar wanneer Haafner de volgende ochtend naar het strand gaat, waar hij een sloep heeft gereserveerd die hem naar zijn schip op de rede zal brengen, treft hij daar tot zijn verbazing Mamia aan. Ze is redeloos ongerust en staat erop met hem mee te varen naar het schip. Aanvankelijk weigert hij, want er staat een hoge branding en een Engelse officier heeft de sloep te zwaar beladen. Op haar aandringen geeft hij uiteindelijk wel toe. De sloep wordt in het water getrokken, ze klimmen aan boord, de roeiers beginnen te roeien, maar dan, bij de eerste golf, loopt de boot vol en springt Haafner met Mamia in de kolkende branding. Omdat een andere opvarende zich aan zijn benen vastklemt dreigt hij te verdrinken. Mamia slaagt er met veel moeite in zijn hoofd boven water te houden tot ze gered worden door een toegesnelde vissersboot. Daarna, net wanneer Haafner bewusteloos uit het water getrokken wordt, krijgt zij plotseling met kracht een dwarsbalk van het vaartuig tegen haar ribben. Haafner komt op het strand spoedig bij zijn positieven; Mamia herstelt minder snel en houdt klachten. Toch moet hij op reis, al besluit hij op haar aandringen niet meer over de gevaarlijke zee te reizen maar over land. Na een nieuw afscheid vertrekt hij dan, per palankijn – een paar weken zal hij wegblijven.

Maar al na een paar dagen krijgt hij bericht over Mamia's verslechterende gezondheid, tot overmaat van ramp gevolgd door een brief waarin hem verteld wordt dat zij is verdwenen. Niet veel later blijkt zij doodziek in een naburig dorp te

zijn aangekomen – uit vrees hem anders nooit weer te zien, ervan overtuigd spoedig te zullen sterven, is zij hem achterna-gereisd, te voet. Die inspanning, in combinatie met haar ziekte, zal haar fataal worden: ze kwijnt steeds verder weg, en vlak voor ze sterft vraagt ze Haafner of hij haar lijk naar Indiaas gebruik wil laten verbranden, en of hij haar de laatste eer wil bewijzen door zelf de houtstapel aan te steken.

‘Ach ja, uit de grond van mijn hart!’ roept hij uit, en hij vervolgt:

Mijn belofte bracht een straal van voldoening en blijdschap op haar gelaat. Ze wilde me bedanken maar haar zwakte verhinderde haar te spreken. Het leek net alsof de dood zo lang gewacht had tot zij mij dit had kunnen vragen, want kort daarop zag ik haar plotseling veranderen. Haar ogen begonnen te breken, en een rilling liep door haar leden. Ik zat naast haar op de mat en zij greep haastig mijn hand en drukte die, terwijl ze haar lippen krampachtig bewoog. ‘Vaarwel, mijnheer!’ wilde ze zeggen, maar ze kon de woorden niet meer uitbrengen – Mamia was niet meer!

Gadegeslagen door het hele dorp doet Haafner zijn belofte gestand, waarna hij de as van Mamia’s botten in een pot begraaft op een heuvel onder de palmen. ‘Zo lang de palmen op de heuvel hun ruisende kronen in de wind zullen schudden,’ schrijft hij tot besluit van het aangrijpende tafereel, ‘zo lang zullen de dorpingen zich nog de witte man en zijn geliefde Mamia herinneren.’

Het verlies van Mamia betekent het einde van Haafners leven in de tropen. Hij besluit terug te keren naar Europa en zijn oude moeder, scheept zich in, en na een rampzalige reis met de nodige cyclonen en ontberingen betreedt hij in het voorjaar van 1778 de Franse kust. Als eerste daad belegt hij zijn vermogen in Franse staatsobligaties, daarna reist hij door

naar zijn broer in Duitsland, die hem vertelt dat zijn moeder net een paar weken eerder gestorven is. Als een gebroken man vestigt hij zich vervolgens in Amsterdam, waar hij door nieuwe tegenspoed wordt bezocht.

Eerst gaat het nog goed: hij vindt een vrouw en wordt vader, maar dan, ten gevolge van de in 1789 uitgebroken Franse Revolutie, verliest hij zijn kapitaal: in 1795 verklaart de Revolutionaire overheid de Franse staatsschuld domweg nietig. Die wordt niet meer erkend, en zeker niet meer afgelost – ook een manier om een staatsschuld weg te werken, in één klap nog wel, en zonder pijnlijke bezuinigingen zoals thans in Nederland – en Haafners waardepapieren zijn nu niets meer waard. In plaats van nog te kunnen rentenieren moet hij op zoek naar een bron van inkomsten.

In eerste instantie probeert Haafner zijn overzeese ervaring te gelde te maken door zich aan te bieden bij de opvolger van de failliete *voc*, het Comité tot Zaken van de Oost-Indische Handel en Bezittingen. Zijn sollicitatiebrieven gaan steeds meer op bedelbrieven lijken en blijven bovendien zonder resultaat – net als zijn Duitse vader vroeger was ook Jacob Haafner een vreemdeling zonder vrienden of voorspraak, en derhalve kansloos.

Toen hij geen werk kon krijgen begon hij voor zichzelf, een pijpenhandel, en tegelijkertijd trachtte hij, opnieuw in een onafzienbare reeks brieven, zijn aan de *voc* voorgeschoten duizend pagoden terug te vorderen – eveneens zonder resultaat.

Maar dan, in 1803, schrijft het Teyler's Godgeleerd Genootschap een prijsvraag uit naar het nut van het zendelingswerk overzee. Haafner heeft de zendelingen aan het werk gezien, ruikt zijn kans, en werkt gedurende een jaar aan een lang en geleerd antwoord, dat toch zeer kort valt samen te vatten: die zending heeft geen enkel nut en levert niets op, ten eerste omdat de missionarissen met hun liederlijke gedrag niet bepaald reclame maken voor de christelijke God, en ten twee-

de omdat er daar aan die God geen enkele behoefte is: de Indiërs hebben hun eigen goden al, en die voldoen uitstekend. Na inlevering van zijn radicale en provocerende verhandeling wordt die geruime tijd in de boezem van het genootschap besproken, maar in 1805 kent men de prijs van vierhonderd gulden dan toch aan hem toe, en wordt hij als schrijver geboren. Nu hij heeft ondervonden dat schrijven iets kan opleveren begint hij koortsachtig zijn Indiase herinneringen en aantekeningen uit te werken tot reisverhalen (behalve een gebroken hart heeft hij in India ook angina pectoris opgelopen: hij heeft niet lang meer te leven maar nog veel te vertellen). Ja, geldgebrek wordt als inspiratiebron nog wel eens onderschat.

Het eerste wat hij publiceert betreft zijn avontuurlijke vlucht uit Madras naar Sri Lanka, die zou eindigen in de armen van Anne. Daarna verschijnt het reisverhaal waarin hij Mamia ontmoet en verliest, wat dus tevens een liefdesverhaal is – het komt onder de titel *Reize in eenen palanquin* uit in 1808 en wordt prompt in het Duits en in het Frans vertaald. Haafner werkt gejaagd door, maar zonder dat er nog meer werk van hem wordt gepubliceerd sterft hij een jaar later, vierenvijftig jaar oud, in 1809. Waarom zijn al die andere reisverhalen uit zijn verzamelde werk pas decennia later uitgegeven door zijn oudste zoon? Vermoedelijk heeft hij na zijn eerste twee boeken alleen nog maar bot gevangen bij uitgevers – ook in de literaire wereld was hij tenslotte een vreemdeling zonder vrienden of voorspraak.

Inmiddels zult u zich wel afvragen hoe ik dit toch allemaal weet. Nee, niet van Haafner zelf, die schreef immers uitsluitend over zijn Indiase leven; voor zijn Amsterdamse jaren baseer ik mij op de twee jaar geleden verschenen biografie van Haafner, geschreven door Paul van der Velde, een van de bezorgers van het integrale werk in de Linschoten-editie.

Een kleine groep Haafner-liefhebbers c.q. -kenners heeft de afgelopen decennia veel voor hem gedaan, getuige de Lin-

schoten-editie, de biografie, en ook artikelen van bijvoorbeeld Peter van Zonneveld in vakbladen. Dankzij hun voorspraak wordt Haafner in moderne bloemlezingen en naslagwerken niet meer weggelaten zoals voorheen. Dat is natuurlijk heel wat, maar tegelijkertijd, en helaas, is het ook heel betrekkelijk, want niet veel mensen zullen een biografie lezen van een schrijver die niemand leest – en wat heb je eraan om in een handboek te staan als niemand je daarin ooit opzoekt? Ondanks het genoemde en belangrijke pionierswerk is Haafner nog steeds een totaal onbekende schrijver.

Dit boek, *Een Hollander op blote voeten*, in een voor het algemeen publiek toegankelijk gemaakte taal, rekening houdend met het postkoloniale debat, werd aangedragen door Erica van Boven en Olf Praamstra. Het is het reis- en liefdesverhaal waarmee Haafner, één jaar voor zijn dood, het meeste succes heeft behaald, te weten de ‘Reis in een palankijn’. Ik denk dat dit precies is wat Haafner nodig heeft om verder uit de vergetelheid te raken en opnieuw tot leven te komen.

Om binnen een hanteerbare omvang te blijven hebben Erica van Boven en Olf Praamstra een aantal lange uitweidingen en uiteenzettingen over de Indiase geschiedenis, landbouw en godsdienst geschrappt, en als hertaler heb ik hier en daar ook nog iets gewijzigd om de tekst beter tot zijn recht te laten komen. Tot slot wil ik daar nog kort iets over kwijt, over de ‘Reis in een palankijn’ in het algemeen, over de problemen bij het hertalen, en over de enorme waardering die ik daarbij voor Haafner ben gaan voelen.

Het eerste wat bij lezing van het verhaal opvalt zijn de ongemeen vurige tirades tegen de wandaden van de Europeanen in koloniaal India; dan hekelt hij met name de Engelsen, dan beeft hij van verontwaardiging, dan staat zijn hart in lichterslaai, dan laat zijn proza op als vuur, ja: dan schrijft hij als een vlammenwerper.

Antikoloniale tirades? Daarin volgt hij de grote Multatuli, zou je zeggen als je niet beter wist. Tot een jaar geleden wist ik